

MÔI TRƯỜNG XÃ HỘI HÓA GIA ĐÌNH - YẾU TỐ TÁC ĐỘNG TỚI GIÁO DỤC GIỚI TÍNH CHO CON CÁI

HOÀNG THỊ NGÀ*

Tóm tắt: Gia đình là môi trường tuyên truyền, giáo dục tốt nhất về bình đẳng giới. Từ trong gia đình mối quan hệ giới được định hình ngay từ đầu của cuộc sống con người và truyền tải chúng từ thế hệ này sang thế hệ khác. Gia đình là nơi truyền lại các kiến thức và kỹ năng về giới, góp phần xóa bỏ bất bình đẳng trong phân công lao động theo giới, đưa ra quyết định đầu tư các nguồn lực trên cơ sở bình đẳng giữa nam và nữ. Gia đình không có bạo lực là tiền đề quan trọng tiến tới bình đẳng giới. Do vậy, nhận thức về bình đẳng giới của các thế hệ đi trước trong gia đình như ông bà, cha mẹ... tác động rất lớn đến nhận thức của các thế hệ kế tiếp.

Từ khóa: Gia đình, giáo dục giới tính, môi trường xã hội hóa gia đình, xã hội hóa vai trò giới, bình đẳng giới.

Abstract: Families are the best educational environment for gender equality. It also play a fundamental role in shaping attitudes towards gender role from the very early human life cycle and passing down the values through generations. People inherit gender knowledge and skills from their families which contributes to eliminating inequalities in division of labour by gender, making decision on resource-investment on the basic of equality between men and women. Non-violent families are also perquisite conditions in moving towards a gender-equal society. Therefore, gender-equality awareness of the previous generations in the family such as grandparents, parents, etc. has a great impact on the awareness of their descendants.

Keywords: Family, sex education, gender socialization, gender role socialization, gender equality.

Đặt vấn đề

Tại Việt Nam, bình đẳng giới được Đảng và Nhà nước ta quan tâm và được đánh giá là động lực quan trọng, là mục tiêu phát triển quốc gia. Các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về bình đẳng giới đã được cụ thể hóa trong Luật Bình đẳng giới năm 2006. Gần đây nhất, Chính phủ đã thông qua Nghị quyết số 28/NQ-CP ban hành Chiến lược quốc gia về bình đẳng giới giai đoạn 2021-2030.

Để thực hiện được mục tiêu bình đẳng giới, cần các giải pháp đồng bộ. Trong đó, tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức và thực hiện bình đẳng giới là yếu tố quan trọng. Công

* Đại học Công đoàn

Ngày nhận bài: 24/10/2021; Ngày phản biện: 18/2/2022; Ngày duyệt đăng: 15/8/2022

tác tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức về bình đẳng giới và thực hiện bình đẳng giới thuộc về tất cả các thiết chế trong xã hội, trong đó gia đình đóng vai trò quan trọng.

1. Cơ sở lý luận

Giới thể hiện sự khác biệt nam nữ về mặt xã hội. Nói về giới là nói về vai trò trách nhiệm và quyền lợi mà xã hội quan niệm hay quy định cho nam nữ. Khi sinh ra con người chưa có trong bản thân những đặc trưng giới, mà họ tiếp thu được từ giáo dục, nền nếp của gia đình, quy ước của xã hội và chuẩn mực của nền văn hóa. Vai trò giới được quyết định bởi các yếu tố kinh tế, văn hóa, xã hội. Phụ nữ và nam giới thường có 3 vai trò giới cơ bản:

Vai trò sản xuất: là các hoạt động làm ra sản phẩm, hàng hóa hoặc dịch vụ để tiêu dùng và trao đổi thương mại. Đây là những hoạt động tạo ra thu nhập, được trả công.

Vai trò tái sản xuất: là các hoạt động sinh đẻ, chăm sóc, nuôi dưỡng, dạy dỗ, giúp tái sản xuất dân số và sức lao động bao gồm sinh con, các công việc chăm sóc gia đình, nuôi dạy và chăm sóc trẻ con, nấu ăn, dọn dẹp, giặt giũ, chăm sóc sức khỏe gia đình v.v. Những hoạt động này là thiết yếu đối với cuộc sống con người, đảm bảo sự phát triển bền vững của dân số và lực lượng lao động; tiêu tốn nhiều thời gian nhưng không tạo ra thu nhập.

Vai trò cộng đồng: bao gồm việc tham gia các sự kiện xã hội và dịch vụ. Ví dụ như thăm hỏi động viên gia đình bị nạn trong thảm họa, thiên tai; nấu ăn hoặc bố trí nhà tạm trú cho những gia đình bị mất nhà ở; huy động cộng đồng đóng góp lương thực, thực phẩm cứu trợ người bị nạn... Nam và nữ đều có khả năng tham gia vào cả ba vai trò trên.

Phân công lao động theo các vai trò giới không chỉ thể hiện những khác biệt giữa những công việc mà xã hội mong đợi ở người nam và người nữ. Nó còn là những quan niệm xã hội về giá trị của các vai trò mà người nam và người nữ đảm nhiệm. Sự phân công lao động giữa nam và nữ trong phần lớn các xã hội thường là không công bằng, vai trò giới không được đánh giá một cách bình đẳng. Thường thì nam giới được coi là quan trọng hơn phụ nữ. Điều này được phản ánh ở chỗ rất nhiều công việc do phụ nữ đảm nhận không được trả lương và thậm chí ở nơi làm việc thì những việc phụ nữ làm có xu hướng bị trả lương thấp hơn so với nam giới.

Vai trò của gia đình trong giáo dục giới tính cho con cái

Gia đình là môi trường xã hội hóa đầu tiên và quan trọng nhất đối với trẻ từ sơ sinh đến 14 tuổi. Môi trường xã hội hóa gia đình là nơi cá nhân có thể thực hiện thuận lợi các tương tác xã hội của mình nhằm mục đích tiếp thu và tái tạo kinh nghiệm xã hội. Trẻ tiếp xúc với thế giới tự nhiên, xã hội loài người thông qua gia đình. Bằng thông tin, cha mẹ người thân đã truyền lại cho đứa trẻ những giá trị, chuẩn mực, khuôn mẫu, vai trò. Xã hội hóa gia đình có vai trò quan trọng với đứa trẻ từ sơ sinh đến 14 tuổi. Xã hội hóa gia đình tốt sẽ làm nền tảng cho đứa trẻ suốt quá trình xã hội hóa còn lại của cuộc đời.

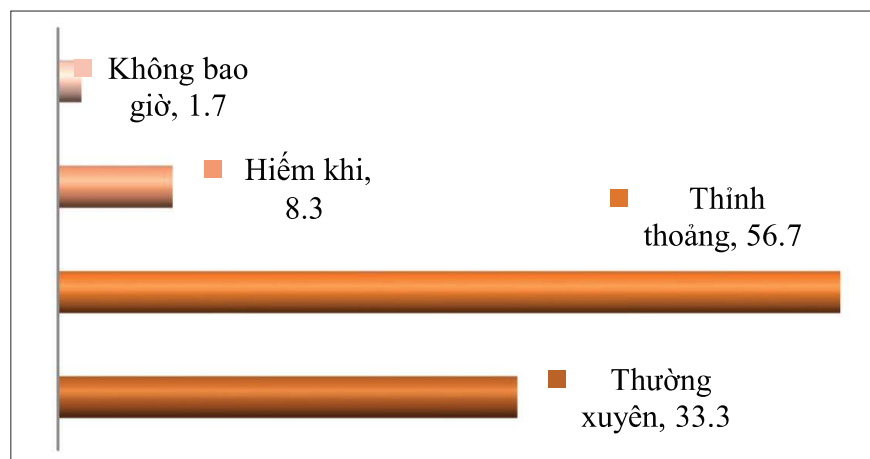
Con cái chính là tấm gương phản ánh thực trạng đạo đức, nếp sống của mỗi gia đình. Đa phần các bậc cha mẹ chỉ dạy, tâm sự với con về tâm sinh lý mà không giáo dục, dạy dỗ kỹ về việc phòng tránh thai, quan hệ tình dục và những bệnh lây nhiễm qua đường tình dục,... Với nhiều cha mẹ, việc giáo dục giới tính còn bị xem nhẹ, coi nó là chuyện nhỏ không cần để

ý. Con cái vì không có bố mẹ hướng dẫn, giáo dục nên thiếu sự hiểu biết, đa phần các em tự tìm hiểu, suy diễn, nghe người khác nói,... nên nhiều khi dẫn đến nhận thức sai lệch về vấn đề giáo dục giới tính. Gia đình và nhà trường chưa có sự gắn kết, liên kết với nhau trong giáo dục giới tính, cả gia đình và nhà trường vẫn còn coi nhẹ, đã dẫn đến nhiều vụ việc đau lòng: bị hiếp dâm, nạo phá thai, sinh con khi còn quá trẻ,... Thời gian qua, có nhiều vụ việc xảy ra gây nhức nhối cho xã hội, đây là hồi chuông cảnh tỉnh xã hội, để các bậc cha mẹ biết được nhằm tránh đẩy con cái đi quá giới hạn.

Giáo dục giới tính là một tiến trình suốt cả đời người, trước hết là ở gia đình nhằm trang bị kiến thức, hình thành nhân cách, tạo nên một nền tảng vững chắc cho sức khỏe tình dục, sức khỏe sinh sản sau này. Nó bao gồm những hiểu biết về phát triển tính dục, các mối quan hệ, hình ảnh về thể chất và vai trò giới, tình bạn, tình yêu, tình dục. Giáo dục giới tính đề cập đến các khía cạnh về sinh học, văn hóa xã hội, tâm lý và tâm linh, từ nhận thức (thông tin) đến tình cảm (cảm xúc, giá trị, thái độ) và hành vi (kỹ năng truyền thông, giao tiếp và kỹ năng quyết định) của mỗi cá nhân. Với hiểu biết về giới tính, đặc tính của từng giới, cha mẹ sẽ lựa chọn phương pháp truyền đạt giáo dục con cái của mình về giới tính một cách hiệu quả nhất.

2. Kết quả nghiên cứu

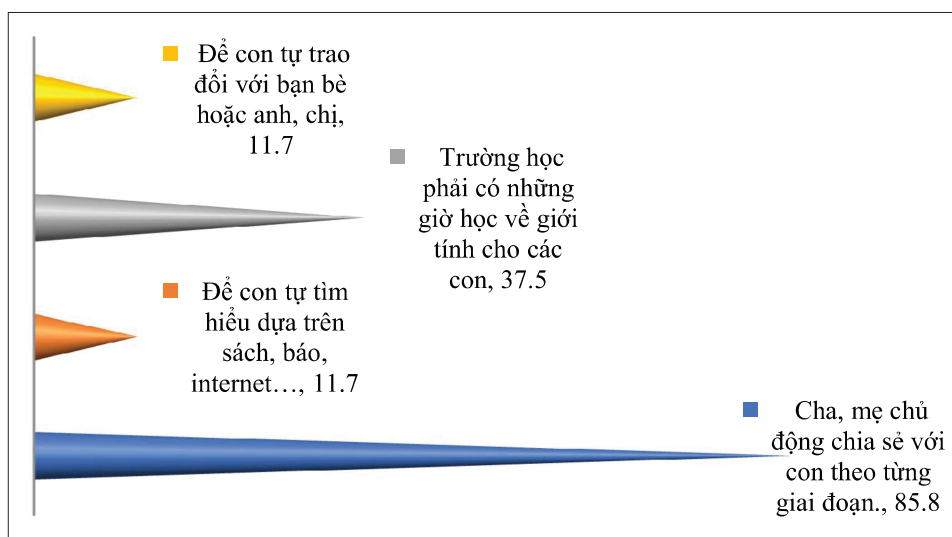
Kết quả điều tra của Lê Khánh Chi (2018) cho thấy, mức độ thường xuyên chia sẻ về vấn đề giới tính với con cái. Trong đó, hầu hết các bậc cha mẹ thỉnh thoảng chia sẻ với con về vấn đề giới tính (56,7%), ở mức độ thường xuyên là 33,3%. Ngoài ra, một số cha mẹ ít khi và không bao giờ xuyên chia sẻ vấn đề giới tính với con cái (8,3% và 1,1%). Có thể thấy, sự chia sẻ về giới tính của cha mẹ với con cái còn khá ít, chưa được chú trọng. Cha mẹ chia sẻ với con cái một cách thường xuyên hơn, để con có kiến thức cũng như hiểu biết kỹ năng về vấn đề liên quan đến giới tính. Bên cạnh đó, phần lớn cha mẹ tự tin là kiến thức về giới tính của mình đủ để giải đáp, chia sẻ những thắc mắc với con (78,3%) và còn lại số ít đối tượng không tự tin để chia sẻ với con (21,7%). Như vậy, chính cha mẹ là người phải làm gương, luôn cần tìm hiểu kiến thức, kỹ năng giới để có thể đồng hành, chia sẻ với con cái.

Biểu đồ 1. Mức độ thường xuyên chia sẻ về vấn đề giới tính với con cái

Nguồn: Lê Khánh Chi (2018)

Nhiệm vụ của giáo dục giới tính cho trẻ là tạo điều kiện cho sự phát triển hài hòa của thể hệ trẻ, cho sự hình thành đầy đủ giá trị, chức năng sinh sản, cho việc nâng cao kiến thức về giới tính; giáo dục cho trẻ em có thái độ đúng đắn với các vấn đề giới và giới tính. Nhiều bậc cha mẹ cho rằng chỉ nên giáo dục giới tính cho trẻ khi con cái bước vào tuổi trưởng thành. Quan niệm đó là hoàn toàn không phù hợp, bởi việc giáo dục giới tính cho trẻ cần phải được tiến hành ngay từ trước đó. Phương pháp giúp con cái có được kiến thức về giới tính đúng thời điểm, đúng độ tuổi là cha, mẹ chủ động chia sẻ với con theo từng giai đoạn (85,8%), trường học phải có những giờ học về giới tính cho các con (37,5%) và ngoài ra để con tự tìm hiểu dựa trên sách, báo, internet và để con tự trao đổi với bạn bè hoặc anh, chị (11,75% và 11,7%). Qua đó, cho thấy vai trò của cha mẹ trong giáo dục giới tính con cái là vô cùng quan trọng, giúp con có những phương pháp học tập rèn luyện, bổ sung tri thức và phát triển hoàn thiện bản thân.

Biểu đồ 2. Phương pháp giúp con cái có được kiến thức về giới tính đúng thời điểm, đúng độ tuổi

Nguồn: Lê Khánh Chi (2018)

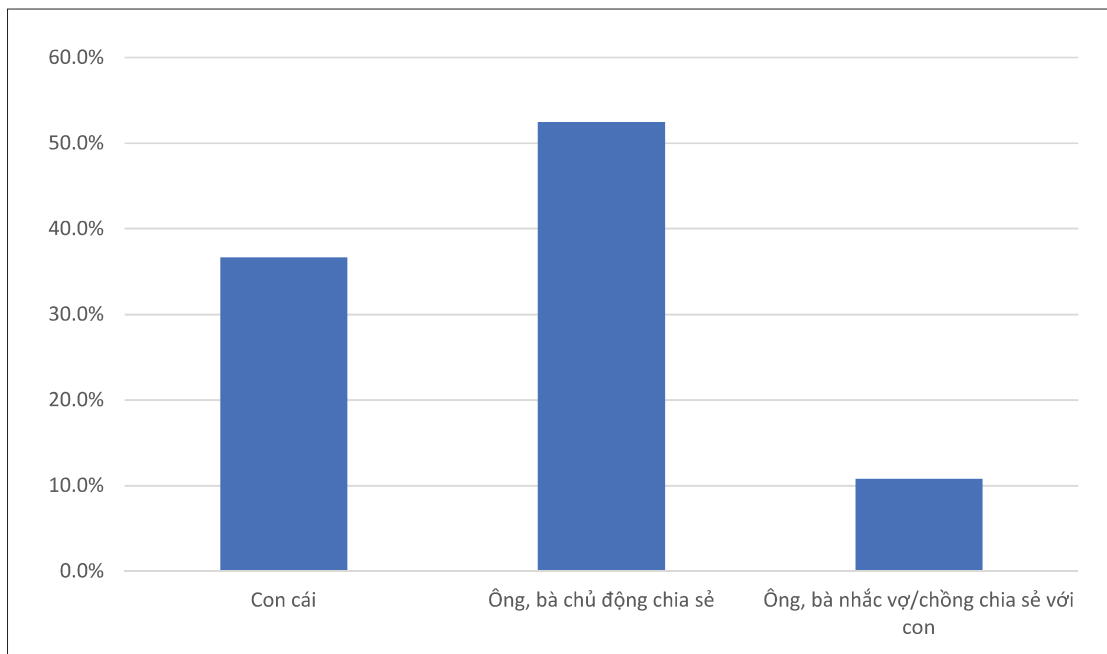
Thực tế cho thấy, còn nhiều bậc cha mẹ thắc mắc không biết nên giáo dục giới tính cho con ở lứa tuổi nào thì phù hợp. Khi bước vào tuổi dậy thì, cơ thể trẻ có sự thay đổi lớn, trẻ tò mò muốn biết về giới tính và tình dục. Chính vì vậy, cha mẹ phải là người quan tâm, sẵn sàng giải đáp những thắc mắc của con cái khi chúng có những suy nghĩ, biểu hiện thay đổi về tâm sinh lý, giúp trẻ có cái nhìn đúng đắn hơn trong quan hệ nam nữ.

Xã hội hóa vai trò giới - linh hoạt, sáng tạo trong từng gia đình

Xã hội hóa giới là quá trình cá nhân tìm hiểu các quy tắc, chuẩn mực và kỳ vọng liên quan đến giới trong nền văn hóa. Mục tiêu của xã hội hóa vai trò giới là nhằm trang bị kiến thức về tâm sinh lý cho trẻ, hướng tới việc hình thành ở lớp trẻ những quan niệm về hạnh phúc lứa đôi, về trách nhiệm và nghệ thuật làm vợ, làm chồng, làm cha, làm mẹ.

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế và Cách mạng công nghiệp 4.0, cấu trúc và quan hệ gia đình có thay đổi, nhưng những chức năng cơ bản của gia đình vẫn tồn tại và gia đình luôn là một nhân tố quan trọng, không thể thiếu trong sự nghiệp phát triển kinh tế, xã hội của đất nước. Với tư cách là một thiết chế, là tế bào quan trọng của xã hội, gia đình có chức năng giáo dục - xã hội hóa trẻ em. Những mối quan hệ cơ bản của gia đình: Vợ - chồng, bố mẹ - con cái đều mang cả hai yếu tố đó. Từ đó sinh ra các mối quan hệ khác (chú bác, cô dì, bố mẹ chồng, bố mẹ vợ...). Thông qua xã hội hóa giới, trẻ bắt đầu phát triển niềm tin của mình về giới, hình thành hiểu biết về xã hội, về con người.

Xã hội hóa vai trò giới phải được chuẩn bị ngay từ thời thơ ấu. Cần giáo dục cho các bé trai, bé gái nhận thức được sự khác biệt giữa cơ thể mình và các bạn khác giới ngay từ trong gia đình. Song, hiện nay vẫn còn nhiều nơi chức năng xã hội hóa vai trò giới ít được các bậc cha mẹ quan tâm. Đôi khi có những người cha, người mẹ chưa nhận thức đầy đủ về tầm quan trọng của xã hội hóa vai trò giới cho con cái. Trẻ em không được chỉ bảo hướng dẫn những kiến thức hiểu biết tối thiểu về giới tính, do vậy dẫn tới trẻ em cả nam và nữ hầu như phát triển một cách tự nhiên, thiếu sự hướng dẫn. Xã hội hóa vai trò giới trong gia đình thường không theo một mô hình có sẵn nào mà cần linh hoạt sáng tạo trong từng hoàn cảnh gia đình cụ thể (nhóm nghề nghiệp, vị trí, mức sống), địa bàn cụ thể (nông thôn, đô thị, miền núi).

Biểu đồ 3. Người chủ động nhắc tới vấn đề giáo dục giới tính cho con cái trong gia đình

Nguồn: Kết quả điều tra của Lê Khánh Chi, tháng 4/2018

Kết quả khảo sát của Lê Khánh Chi (2018) cho thấy, ông, bà là người chủ động nhắc tới vấn đề giáo dục giới tính cho con cái trong gia đình (52,5%), tiếp đến là con cái (36,7%) và

cuối cùng ông, bà nhắc vợ/chồng chia sẻ với con (10,8%). Có thể thấy, trong gia đình, người chủ động chia sẻ giáo dục giới tính chủ yếu là ông bà. Như vậy là chưa đủ, bản thân con cái cần học hỏi, bố mẹ cần truyền đạt lại kiến thức cho con. Ngoài ra, phương tiện truyền thông ngày càng phát triển, việc bản thân con cái tiếp cận một cách dễ dàng. Thông qua đó, bổ sung bồi đắp kiến thức cho mình.

Trong gia đình, người mẹ đóng vai trò quan trọng trong giáo dục con cái, khi dạy dỗ, chỉ bảo cho con những điều về đạo đức, lối sống, cách ứng xử... từ đó tạo lập cho trẻ tình cảm yêu thương. Ngược lại, người cha thường giáo dục con phát triển bản lĩnh, kinh nghiệm sống, tính độc lập tự chủ, nhận thức khoa học, phát triển tư duy sáng tạo. Sự thiếu vắng người cha, hay người mẹ đều có ảnh hưởng đến quá trình hình thành và phát triển nhân cách trẻ em. Như vậy, xã hội hóa vai trò giới cho con được hiểu là xây dựng giới tính (nam tính, nữ tính) sao cho phù hợp với mong muốn của xã hội, xây dựng mối quan hệ có trách nhiệm và tôn trọng lẫn nhau giữa nam và nữ, xây dựng hành vi biết làm chủ bản thân.

Giáo dục gia đình khác với các thiết chế giáo dục xã hội khác, do giáo dục gia đình là sự kết hợp hài hòa, khéo léo giữa quá trình nuôi dưỡng và dạy dỗ mà các thiết chế xã hội khác không có. Tùy từng lứa tuổi, hoàn cảnh cụ thể mà cha mẹ lựa chọn ở cách thức trao đổi với con về vấn đề giới tính. Một trong những biện pháp giáo dục giới tính cần thiết là hướng trẻ vào hoạt động văn hóa, thể dục, thể thao lành mạnh. Trong xã hội hiện đại, gia đình không phải là môi trường xã hội hóa duy nhất giáo dục cho giới trẻ. Ngoài gia đình, trẻ em còn chịu ảnh hưởng của các môi trường khác như: Nhà trường, nhóm bạn bè, các phương tiện truyền thông đại chúng (truyền hình, internet, mạng xã hội)... Nhưng gia đình lại là môi trường và là yếu tố có vai trò đặc biệt quan trọng đầu tiên trong giáo dục con cái, nhất là giáo dục nhân cách, xã hội hóa vai trò giới.

Tóm lại, môi trường xã hội hóa giới vô cùng quan trọng trong việc giáo dục giới tính, đặc biệt là gia đình. Gia đình cần xây dựng cho con tuổi vị thành niên có nhân cách tốt đẹp trong mối quan hệ nam nữ, biết quý trọng bản thân, biết tự bảo vệ và có trách nhiệm tôn trọng lẫn nhau giữa nam và nữ. Hướng tới hiểu rõ vai trò giới, đồng thời hiểu và tham gia hoạt động động thực hiện theo đúng Luật bình đẳng giới trong tương lai. Mặt khác khi giáo dục giới tính hiệu quả sẽ góp phần thay đổi hay tạo ra môi trường xã hội hóa giới thuận lợi.

Kết luận

Gia đình có vai trò rất quan trọng trong giáo dục con người, trong đó có giáo dục giới tính. Sự biến đổi không ngừng của điều kiện kinh tế, chính trị xã hội và văn hóa, sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế thị trường đã tác động không nhỏ đến gia đình trong thời kỳ hội nhập. Các mối quan hệ trong gia đình, các giá trị truyền thống đang ngày càng trở nên lỏng lẻo là dấu hiệu của sự suy thoái giá trị đạo đức của con người và cần có được sự quan tâm thích đáng.

Bài viết đưa ra một số khuyến nghị sau nhằm thúc đẩy vai trò của gia đình trong xã hội hiện đại:

- Tạo điều kiện cho các thành viên trong gia đình nâng cao nhận thức, hiểu biết và tham gia các hoạt động về bình đẳng giới.

- Giáo dục các thành viên có trách nhiệm chia sẻ và phân công hợp lý công việc gia đình.

- Đối xử công bằng, tạo cơ hội như nhau giữa con trai, con gái trong học tập, lao động và tham gia các hoạt động khác.

Như vậy, để có được bình đẳng giới, trước hết trong gia đình, cha mẹ, ông bà cần phải nâng cao nhận thức về bình đẳng giới vì chính các chủ thể này là tác nhân quan trọng thúc đẩy hiệu quả tuyên truyền, giáo dục về bình đẳng giới cho thế hệ trẻ. Khi các thành viên gia đình nhận thức đúng đắn về bình đẳng giới thì trẻ em trai và trẻ em gái ngay từ khi chào đời đã được cha mẹ, những người lớn tuổi đối xử bình đẳng. Khi lớn lên, được chứng kiến quyền bình đẳng giữa cha mẹ, ông bà; được hưởng quyền và thực hiện trách nhiệm một cách bình đẳng. Gia đình bình đẳng là môi trường tuyên truyền, giáo dục hiệu quả nhất về bình đẳng giới.

Tài liệu tham khảo

Lê Khánh Chi (2018). Kết quả điều tra về chia sẻ vấn đề giới tính với con cái tại Bệnh viện Nhi Trung ương, Hà Nội.

An Nhiên (2018). Nâng cao nhận thức về vai trò của gia đình trong bình đẳng giới ở Việt Nam. Lấy từ: <http://www.hoinongdan.org.vn/sitepages/news/1145/72842/nang-cao-nhan-thuc-ve-vai-tro-cua-gia-dinh-trong-binh-dang-gioi-o-viet-nam>.

Đặng Cảnh Khanh & Lê Thị Quý (2007). *Gia đình học*. Hà Nội: Nxb Lý luận Chính trị.

Vũ Hào Quang (2017). *Xã hội học Gia đình - những nghiên cứu lý thuyết và thực nghiệm*. Hà Nội: Nxb Đại học Quốc gia.

Lê Thị Quý (2019). Bình đẳng giới và xã hội hiện đại. Lấy từ: <https://tcnn.vn/news/detail/45939/Binh-dang-gioi-va-xa-hoi-hien-dai.html>

Hoàng Bá Thịnh (2012). Thực tại và tương lai của gia đình trong thế giới hội nhập. Hà Nội: Nxb Văn hoá – Thông tin.

Tổng cục Thống kê (2019). Tổng điều tra dân số và nhà ở Việt Nam. Hà Nội: Nxb Thống kê.